

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski

Zakład Prawa Międzynarodowego i Organizacji Międzynarodowych

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Poznań, 23 czerwca 2022 r.

Ocena

osiągnięć naukowych Pani dr Anny Dąbrowskiej, przeprowadzona w oparciu o kryteria określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz.478, cyt. dalej jako: ustawa)

1. Uwagi ogólne.

W związku z powołaniem mnie, na mocy postanowień uchwały nr 196.I/2022 Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej z 20 kwietnia 2022 r. na recenzenta dorobku naukowego w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego Pani dr Anny Dąbrowskiej (WPiP – 94/2022), przedkładam niniejsze uwagi recenzyjne.

Cechą charakterystyczną oceny recenzenta dokonywanej w ramach trybu postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego jest obowiązek wypełnienia przez kandydata wymogu wykazania się osiągnięciami naukowymi po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, które w ocenie recenzentów stanowią znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej oraz wykazania się istotną aktywnością naukową.

Przepisy art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stawiają przed kandydatami do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego następujące szczegółowe warunki:

- posiadanie stopnia naukowego doktora;
- posiadanie w dorobku naukowym osiągnięcia naukowego lub artystycznego, stanowiącego znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny , w tym co najmniej:

T. G.

- a) jednej monografii naukowej wydanej przez wydawnictwo ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami rozporządzenia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, lub
 - b) jednego cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w toku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z wspomnianym wyżej rozporządzeniem, lub
 - c) zrealizowanie oryginalnego osiągnięcia projektowego, konstrukcyjnego, technologicznego lub artystycznego;
- wykazanie się istotną aktywnością naukową lub artystyczną zrealizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Art. 219 ustawy zezwala, aby osiągnięcie stanowiło część pracy zbiorowej oraz zwalnia z obowiązku publikacji osiągnięcia, których przedmiot jest objęty ochroną informacji niejawnych. W postępowaniu habilitacyjnym Pani dr Anny Dąbrowskiej dwie ostatnie okoliczności nie zachodzą.

W przypadku habilitantki ocenie podlegają lata 2011 – 2021. Okres ten rozpoczyna się uzyskaniem przez nią stopnia naukowego doktora. Pani dr A. Dąbrowska stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa uzyskała na podstawie uchwały Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II z 8 czerwca 2011 r., na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „*Skarga indywidualna do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*”. Rozprawa ta została napisana pod kierunkiem ks. dr hab. Sławomira Fundowicza, a recenzentami w przewodzie doktorskim byli: ks. dr hab. Krzysztof Orzeszyna (KUL) i dr hab. Mariusz Muszyński, prof. UKSW. Od 1 października 2014 r. habilitantka jest adiunktem na Wydziale Prawa i Administracji (wcześniej na Wydziale Ekonomicznym i Wydziale Nauk Ekonomicznych) Uniwersytetu Technologiczno – Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu. Okres oceny osiągnięć habilitantki zamyka się natomiast w dniu 23 grudnia 2021 r. wnioskiem o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Należy więc stwierdzić, że pierwszy ustawowy warunek, określony w postanowieniach art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, wymagany od kandydatów do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego, został przez Panią dr A. Dąbrowską spełniony.

Jako osiągnięcie naukowe, które spełnia wymogi określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy, Pani dr A. Dąbrowska wskazała monografię swojego autorstwa pt. *Regionalne trybunały praw człowieka – analiza prawnoporównawcza*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2021, ss. 340, ISBN: 978-83-8180-464-6.

Do wniosku habilitantka dołączyła m.in. wykaz prac naukowych opublikowanych przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora nauk prawnych, wykaz prac naukowych opublikowanych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych oraz wykaz osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne.

2. Ocena osiągnięć naukowych dr Anny Dąbrowskiej uzyskanych po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiących znaczny wkład autorki w rozwój dyscypliny naukowej.

Jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ustawy, Pani dr A. Dąbrowska wskazała wymienioną wyżej monografię pt. *Regionalne trybunały praw człowieka – analiza prawnoporównawcza*, Toruń 2021.

Wskazana przez habilitantkę monografia stanowi przykład dzieła naukowego, będącego rezultatem dociekliwych badań autorki nad obszerną i wielowątkową problematyką multiplikacji sądownictwa międzynarodowego, a bardziej konkretnie – nad szczegółową problematyką ustanawiania i funkcjonowania międzynarodowych regionalnych trybunałów praw człowieka, a w szczególności – ich jurysdykcji oraz efektywności ich funkcjonowania, jak również kształtowania granic normatywnych regulacji międzynarodowego regionalnego prawa praw człowieka. Należy podkreślić, że badania te bardzo dobrze i jednoznacznie odzwierciedlają wyraźnie dominującą płaszczyznę zainteresowań naukowych habilitantki w dziedzinie międzynarodowego prawa praw człowieka, podejmowanych i realizowanych przez nią od samego początku aktywności naukowej. Problematyka badań zaprezentowanych w monografii została trafnie dobrana, zwłaszcza w sytuacji braku w polskiej literaturze prawa międzynarodowego i międzynarodowego prawa praw człowieka publikacji tak kompleksowo regulującej w wymiarze prawnoporównawczym tytułowe zagadnienie badawcze.

Na ocenę kompetencji badawczych i warsztatu naukowego autorów prac przygotowywanych w ramach procedury uzyskiwania stopnia naukowego w znaczący sposób powinna wpływać umiejętność właściwego sformułowania celu i tezy badawczej pracy, jak również hipotez badawczych oraz ich umiejętnego i kompetentnego zweryfikowania. W praktyce nie wszyscy autorzy takich prac konstruują wstęp lub wprowadzenie tak, aby

umiejętności te zaprezentować jednoznacznie i w sposób nie budzący żadnych wątpliwości. W tym kontekście należy podkreślić, że habilitantka takie umiejętności zaprezentowała, wyraźnie formułując we wprowadzeniu (s. 9) następujący cel swoich badań, nawiązujący do tytułowej analizy prawoporównawczej regionalnych trybunałów praw człowieka: „...przeprowadzenie badań prawno porównawczych trybunałów, jak również zwrócenie uwagi na podobieństwa i różnice występujące przy zestawieniu porządków prawnych warunkujących funkcjonowanie poszczególnych organów”. Nawet jeżeli uznać, że naukowy cel badań nie został zakreślony w sposób szczególnie ambitny, to bez wątpienia został on określony czytelnie i w nawiązaniu do całego kontekstu zaplanowanych badań.

W podobny sposób została też sformułowana we wstępie (s. 11) teza badawcza, która według autorki sprowadza się do następującego stwierdzenia: „*pomimo faktu, że regionalne trybunały praw człowieka funkcjonują w regionalnych reżimach systemów ochrony praw człowieka, nie są od siebie zupełnie oderwane, należą bowiem do tego samego systemu prawa, którym jest prawo międzynarodowe, a przez swoją działalność orzeczniczą umacniają ten system w aspekcie międzynarodowej ochrony praw człowieka. Co więcej, odwołują się do swojego orzecznictwa, co stwarza możliwość rozwiązywania problemów systemowych*”. Podobnie, jak w odniesieniu do sposobu sformułowania celu badań należy stwierdzić, że tak sformułowana teza, zwłaszcza w jej części pierwszej, nie jest tezą nazbyt ambitną chociażby w kontekście holistycznego pojmowania nie tylko całego systemu praw człowieka i podstawowych wolności, ale także – pomimo postępującego procesu fragmentacji prawa międzynarodowego i wskazanej wyżej multiplikacji sądownictwa międzynarodowego – systemów międzynarodowej ochrony tych praw (systemu uniwersalnego i systemów regionalnych). Sama autorka pisze zresztą w zakończeniu (s. 304), że aktywność poszczególnych regionalnych trybunałów praw człowieka jest determinowana wieloma czynnikami, a na ich działalność wpływają uwarunkowania bardzo różnej natury, co powoduje, że wykorzystują one w swojej działalności różne rozwiązania autonomiczne, odpowiednio dostosowane do regionalnej specyfiki. Zbędne więc wydaje się stawianie i dowodzenie tezy, że nie są one od siebie zupełnie oderwane. Natomiast teza o współpracy trybunałów i wzajemnym odwoływaniu się do swojego orzecznictwa, a w konsekwencji o możliwości rozwiązywania dzięki temu problemów systemowych, została postawiona dobrze i dobrze dowiedziona.

Dla osiągnięcia założonego celu badań i dowiedzenia tezy badawczej, habilitantka sformułowała (s. 11) i zweryfikowała trzy wyraźnie sprecyzowane hipotezy badawcze zakładające, że:

- po pierwsze: „ustanowienie regionalnych trybunałów praw człowieka było ważnym krokiem, który zapoczątkował rozwój międzynarodowego prawa praw człowieka”;
- po drugie: „choć Europejski Trybunał Praw Człowieka tworzy instytucjonalny wzorzec dla pozostałych trybunałów, to pozostałe trybunały regionalne dokonują pewnych modyfikacji, wypracowując własne oryginalne rozwiązania, uwzględniające wielobiegunową specyfikę regionów”;
- po trzecie: „obecny kształt trybunałów nie jest i nie powinien być ostateczny, bowiem w odpowiedzi na współczesne wyzwania poszczególnych regionów wszystkie trybunały wymagają zmian”.

Oceniając wartość tych hipotez należy sformułować ocenę podobną do oceny celu badań i tezy badawczej zauważając jednak, że ustanowienie regionalnych trybunałów znacząco wpłynęło, ale nie zapoczątkowało rozwoju międzynarodowego prawa praw człowieka. Przy formułowaniu hipotez badawczych byłbym również ostrożny, gdy idzie o używanie tak nieostrych określeń, jak: „wielobiegunowa specyfika regionów”, czy „współczesne wyzwania poszczególnych regionów”.

Należy jednak podkreślić, że habilitantka w dojrzały merytorycznie sposób dokonała weryfikacji tych hipotez w kolejnych fragmentach rozprawy i w konsekwencji sformułowała w zakończeniu (podsumowaniu) konkretne wnioski i interesujące postulaty *de lege ferenda*.

Metodologia przygotowywania pracy na stopień naukowy wymaga również właściwego wykorzystania podstawowych metod badawczych, co dla niektórych autorów stanowi poważne wyzwanie. Habilitantka wyraźnie zaznaczyła we wprowadzeniu, że realizacja zaplanowanych przez nią badań wymagała zastosowania i równoległego wykorzystania kilku uzupełniających się metod badawczych. Jest oczywiste, że metodą badawczą, która jest najczęściej wykorzystywana w nauce prawa jest metoda dogmatyczna, bez której nie jest możliwa analiza źródeł prawa międzynarodowego. Musi ona jednak uwzględniać specyfikę prawa międzynarodowego, a zwłaszcza specyfikę jego źródeł. Analiza źródeł prawa międzynarodowego wymaga w pierwszej kolejności ustalenia ich treści, a to zadanie jest znacznie bardziej skomplikowane, aniżeli przy analizie norm prawa krajowego. Zadanie to jest trudne nie tylko w odniesieniu do norm, jakie znajdujemy w umowach międzynarodowych, ale przede wszystkim w odniesieniu do norm zwyczajowych oraz ogólnych zasad prawa międzynarodowego. W tym ostatnim przypadku niezbędna jest rekonstrukcja ich treści w oparciu o inne normy prawne oraz praktykę państw i innych podmiotów prawa międzynarodowego. Praktykę tę odzwierciedla w znacznej mierze orzecznictwo sądów międzynarodowych, które ma istotne znaczenie dla badań prowadzonych

w każdej dziedzinie prawa międzynarodowego, a które autorka – z uwagi na specyfikę realizowanej problematyki badawczej – szczegółowo analizowała z wykorzystaniem metody funkcjonalizmu prawniczego w odniesieniu do wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Międzypamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Afrykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Ludów.

Z uwagi na specyfikę problematyki badawczej wyeksponowanej w tytule recenzowanej monografii autorka zaznaczyła we wprowadzeniu, że pierwszoplanowe znaczenie dla jej badań miała metoda porównawcza, co jest w pełni uprawnione w kontekście zaplanowanego i realizowanego celu badań. Prezentując rozwój regionalnych trybunałów praw człowieka oraz dalsze perspektywy tego rozwoju autorka umiejętnie korzystała w swoich badaniach z metody historycznej. Widać więc, że potrafi ona łączyć i stosować w praktyce swoich badań wszystkie niezbędne dla prac prawniczych metody badawcze. Wszystko to sprawia, że można sformułować konkluzję, iż zaprezentowana w recenzowanej monografii metodologia badań nie budzi istotnych zastrzeżeń i potwierdza przekonanie o kompetencjach habilitantki, niezbędnych do samodzielnego podejmowania i prowadzenia badań naukowych.

Przywilejem autorki było przyjęcie takiej konstrukcji pracy, która miała w optymalny sposób zapewnić realizację założonego przez nią celu badań. Przyjęta przez habilitantkę konstrukcja monografii jest przemyślana, wyrazista i we właściwych proporcjach rozbudowana. Swoje merytoryczne rozważania autorka zaprezentowała w sześciu wyodrębnionych i nazwanych rozdziałach pracy, poprzedzonych czytelnym wstępem, zawierającym wszystkie podstawowe elementy charakterystyczne dla dobrej rozprawy naukowej. Godny podkreślenia jest fakt, iż rozważania merytoryczne zawarte w każdym rozdziale autorka poprzedza krótkimi uwagami wstępnymi, sygnalizującymi referowaną problematykę badawczą, a kończy konkluzjami podsumowującymi każdy kolejny etap badań. Takie rozwiązanie nie tylko ułatwia lekturę książki, ale świadczy o dobrym warsztacie naukowym autorki.

W rozdziale I monografii, który bez wątpienia stanowi potrzebne, syntetycznie zaprezentowane wprowadzenie do szczegółowej problematyki badawczej, zatytułowanym: *Geneza i podstawy prawne funkcjonowania regionalnych trybunałów praw człowieka*, znajdujemy rozważania zarysowujące historyczne uwarunkowania oraz podstawy prawne ustanawiania takich trybunałów, jak również ich charakterystykę w szerszym kontekście proliferacji sądownictwa międzynarodowego. Autorka podkreśliła szczególne znaczenie tych trybunałów jako organów kontrolnych w ramach regionalnych konwencji z dziedziny ochrony

praw człowieka, jak również ich szczególną rolę w procesie kreowania nowej sytuacji prawnej osób fizycznych w kontekście ich potencjalnej podmiotowości prawa międzynarodowego.

W rozdziale II, zatytułowanym: *Struktura i organizacja regionalnych trybunałów praw człowieka*, habilitantka określiła oraz szczegółowo zaprezentowała podobieństwa i różnice pomiędzy trzema regionalnymi trybunałami z perspektywy ich struktury organizacyjnej oraz ich funkcjonowania w praktyce. Za szczególnie wartościowe należy uznać rozważania dotyczące umocowania prawnego oraz standardów niezależności i niezawisłości sędziowskiej.

Interesujące rozważania znajdujemy w kolejnym – III rozdziale monografii: *Kompetencje i jurysdykcja regionalnych trybunałów praw człowieka*, w którym autorka skoncentrowała swoją uwagę na problematyce kompetencji orzeczniczej i doradczej trybunałów, a zwłaszcza na fundamentalnej w tej mierze problematyce istoty i charakteru ich jurysdykcji. Odnośnie do problematyki jurysdykcji trybunałów – co do zasady dobrowolnej – habilitantka szczegółowo zaprezentowała jej wymiar podmiotowy, przedmiotowy, terytorialny i czasowy, odwołując się często do swego rodzaju wzorca określającego jurysdykcję Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Podkreśliła przy tym, że to właśnie w systemie europejskim, a więc w systemie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności znajdujemy wzorzec gwarantujący bezpośredni dostęp jednostki do sądu międzynarodowego. Sformułowała przy tym tezę, że *de lege ferenda* oba prezentowane systemy pozaeuropejskie mogłyby ewoluować w tym właśnie kierunku.

Inny charakter mają rozważania zaprezentowane przez habilitantkę w rozdziale IV, którego treść dobrze określa tytuł: *Postępowanie przed regionalnymi trybunałami praw człowieka*). Dotyczą one proceduralnych aspektów funkcjonowania wszystkich trzech trybunałów. W ramach tych niejako „technicznych” rozważań na szczególną uwagę zasługują te, które dotyczą możliwości polubownego załatwienia sprawy oraz stosowania środków tymczasowych w celu zapobieżenia szczególnie poważnym, nieodwracalnym szkodom wynikającym z naruszenia chronionych konwencyjnie praw jednostki. Odnośnie do tych ostatnich, autorka sformułowała interesujące postulaty *de lege ferenda* w kontekście potencjalnej ewolucji postanowień Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Od tych aspektów proceduralnych autorka przechodzi do problematyki charakterystyki orzeczeń trybunałów, którą to problematykę odzwierciedla chyba nazbyt rozbudowany tytuł rozdziału V: *Charakter prawny, skuteczność rozstrzygnięć oraz nadzór nad wykonywaniem*

wyroków regionalnych trybunałów praw człowieka. Autorka w oczywisty sposób skoncentrowała swoją uwagę na wyrokach tych trzech sądów międzynarodowych podkreślając, że ich najbardziej wyrazistą cechą wspólną jest ostateczny i wiążący charakter wyroków, oznaczający zarazem, że nie uchylają one przepisów prawa krajowego oraz orzeczeń sądów i decyzji organów państwowych. Podkreśliła przy tym szczególne znaczenie procedury wyroku pilotażowego w kontekście uznania, iż naruszenie praw indywidualnych ma charakter systemowy. Wydanie wyroku pilotażowego oznacza konieczność wprowadzenia w ramach krajowego porządku prawnego środków generalnych, które swoim zakresem oddziaływania obejmą całą kategorię osób dotkniętych naruszeniem i będą stosowane w celu usunięcia problemu, który jest podstawą takiego naruszenia. W tym rozdziale habilitantka zaprezentowała również interesujące rozważania na temat złożonego, uwarunkowanego bardzo zróżnicowanymi co do ich natury przesłankami procesu wykonywania przez państwa wyroków regionalnych trybunałów praw człowieka. Zauważając poważny problem skuteczności wykonywania takich wyroków w praktyce, habilitantka sformułowała postulat *de lege ferenda* odnośnie do możliwości ustanowienia regionalnych organów mających kompetencje wykonawcze w tym zakresie. Uznając ten postulat za interesujący, należy go jednak oceniać w szerszej perspektywie zapewnienia skutecznego wykonywania wyroków sądów międzynarodowych, ale to jest już znacznie bardziej skomplikowana perspektywa całego prawa międzynarodowego.

W ostatnim rozdziale monografii (rozdział VI) habilitantka zaprezentowała interesujące rozważania odnoszące się do oceny efektywności regionalnych trybunałów praw człowieka. Rozważania te odnoszą się zarówno do niewątpliwych osiągnięć tych organów sądowych, jak również do najważniejszych problemów, jakie autorka dostrzegła w ich aktualnej i przyszłej działalności. W tym kontekście określiła ona możliwości i kierunki realizacji procesu reformowania trybunałów pod kątem zapewnienia pożądanej efektywności ich działań. W tym rozdziale znajdujemy również interesujące uwagi na temat dialogu pomiędzy trybunałami i jego wpływu na kształtowanie i rozwijanie standardów międzynarodowej ochrony praw człowieka. Na tym tle autorka sformułowała konkretne postulaty *de lege ferenda* odnośnie do potrzeby zdecydowanie szerszego uznania jurysdykcji obu trybunałów pozaeuropejskich przez państwa tych regionów geograficznych oraz istotnej modyfikacji czynnej legitymacji do wnoszenia skargi w ramach ich jurysdykcji *ratione personae*.

Reasumując tę część uwag recenzyjnych należy podkreślić, że Pani dr Anna Dąbrowska zaprezentowała w swojej pracy bardzo interesującą i aktualną problematykę

badawczą. Dla zaprezentowania tej obszernej i wielowątkowej, a zarazem szczegółowej problematyki regionalnych trybunałów praw człowieka autorka musiała odwoływać się do obszernej i bogatej warstwy aksjologicznej całego międzynarodowego prawa praw człowieka. Rozważania merytoryczne habilitantki bez wątpienia odzwierciedlają skalę i znaczenie problemów, jakie wynikają dla każdego badacza tej problematyki. Należy uznać, że wiedza habilitantki w tej dziedzinie jest nie tylko szeroka, ale również szczegółowa. Rozważając problematykę badawczą zapowiedzianą w tytule ocenianej monografii, habilitantka zaprezentowała przede wszystkim, szczegółową analizę reprezentatywnych regulacji normatywnych w tej dziedzinie. Rozważania merytoryczne autorki świadczą bez wątpienia o jej znaczących kompetencjach przede wszystkim w dziedzinie międzynarodowego prawa praw człowieka, jak również – w wymaganym zakresie i odniesieniu do problematyki sądownictwa międzynarodowego – prawa międzynarodowego w ogóle. Źródłem tych kompetencji jest nie tylko wieloletnie doświadczenie naukowe habilitantki, ale przede wszystkim jej pasja badawcza. Oceniając pozytywnie warsztat badawczy habilitantki należy również zauważyć, że jej merytoryczne rozważania zostały solidnie udokumentowane. Bardzo dobre wrażenie wykaz źródeł, a zwłaszcza orzecznictwa wszystkich trzech regionalnych trybunałów praw człowieka oraz reprezentatywnej, wielojęzycznej literatury przedmiotu.

Wszystko to stanowi, że w mojej ocenie monografia Pani dr Anny Dąbrowskiej pt. *Regionalne trybunały praw człowieka – analiza prawnoporównawcza* jest dziełem stanowiącym znaczny wkład autorki w rozwój określonej dyscypliny naukowej w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt. 2 lit. a ustawy.

3. Ocena aktywności naukowej Pani dr Anny Dąbrowskiej

Poza wskazanym przez habilitantkę i omówionym wyżej osiągnięciem naukowym, dorobek naukowy Pani dr Anny Dąbrowskiej opublikowany po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych w zakresie prawa obejmuje: 11 rozdziałów w monografiach naukowych (7 – autorstwo i 4 – współautorstwo), 17 artykułów w czasopismach naukowych (12 – autorstwo i 5 – współautorstwo), współredakcję 1 monografii naukowej, 2 omówienia zagranicznych artykułów naukowych, 3 skrypty, 2 materiały źródłowe (1 – autorstwo i 1 – współautorstwo), 2 recenzje monografii (współautorstwo), 3 sprawozdania z konferencji naukowych (2 – autorstwo i 1 – współautorstwo) oraz 1 hasło encyklopedyczne.

Dokonując oceny tego dorobku należy sformułować kilka najważniejszych spostrzeżeń, które będą właściwie oddawały jego charakterystykę. Po pierwsze – dorobek ten, nawet jeżeli

nie jest obszerny ilościowo i nie znajdujemy go w renomowanych czasopismach naukowych, należy uznać za znaczący na aktualnym etapie rozwoju kariery naukowej habilitantki. Po drugie – znacząca część tego dorobku została opublikowana we współautorstwie. Po trzecie – jest to dorobek wyraźnie ukierunkowany na szczegółowe obszary i zagadnienia międzynarodowego prawa praw człowieka. Po trzecie wreszcie – jest to dorobek, który sprawia, że nazwisko autorki stało się rozpoznawalne w środowisku naukowym, zwłaszcza w dziedzinie międzynarodowego prawa praw człowieka. Należy wyrazić przekonanie, że dla każdego badacza tej problematyki badania naukowe habilitantki i jej dorobek publikacyjny w tym zakresie stanowią i będą stanowiły istotną i konieczną do wykorzystania inspirację badawczą. Stanowisko to nieco osłabia fakt braku cytowań publikacji habilitantki według bazy WoS. Z informacji habilitantki na temat liczby punktów MNiSW wynika, że w ocenianym okresie ich łączna liczba wyniosła 296.

Oceniając ten dorobek należy podkreślić, że jego przeważająca część obejmuje problematykę międzynarodowego, a w zasadzie regionalnego europejskiego prawa praw człowieka w ramach Rady Europy. Należy przy tym zauważyć, że habilitantka rozbudowała swoje badania w tym zakresie, rozciągając je na różne szczegółowe aspekty tej obszernej i wielowątkowej problematyki.

W swoim autoreferacie habilitantka wyróżniła trzy następujące obszary badawcze, które realizowała w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora:

- po pierwsze: sądownictwo międzynarodowe, jako podstawowy obszar badań naukowych;
- po drugie: prawa człowieka i ich ochrona (krajowa i międzynarodowa), ze szczególnym uwzględnieniem systemu Rady Europy oraz
- po trzecie: prawo Rady Europy w ujęciu bardziej generalnym.

Gdy chodzi o pierwszy z tych obszarów badawczych, to określenie go mianem sądownictwa międzynarodowego nie jest do końca uprawnione. Prowadzone przez Panią dr A. Dąbrowską badania naukowe w tym obszarze oraz ich opublikowane wyniki ograniczają się w istocie rzeczy do sądownictwa realizowanego przez regionalne trybunały praw człowieka. Najważniejsze miejsce w dorobku naukowym habilitantki z tej dziedziny zajmuje oczywiście oceniona wyżej monografia wskazana jako osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ustawy. Pozostałe publikacje, opublikowane także we współautorstwie, obejmują szczegółową problematykę kompetencji, funkcjonowania i charakteru orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także problematykę Afrykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Ludów oraz dialogu pomiędzy regionalnymi trybunałami praw człowieka. Zarówno wybór problematyki badawczej tych tekstów, jak również sposób jej

zaprezentowania nie budzą istotnych zastrzeżeń. Oczywiście byłoby pożądanym, aby chociaż część tych tekstów została opublikowana w bardziej renomowanych czasopismach naukowych, a z uwagi na charakter problematyki badawczej – również w zagranicznych.

Prezentując w autoreferacie swój dorobek naukowy z zakresu problematyki sądownictwa międzynarodowego habilitantka wykazała na pierwszym miejscu artykuł: *Podstawy wyrokowania Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości*, opublikowany we współautorstwie w czasopiśmie spoza wykazu ministerialnego: *Prawo Europejskie w Praktyce* 2012, nr 4(94), w dziale: *Opinie, Ekspertyzy, Badania*. Znajdujemy w nim jednak wyłącznie podstawowe, ogólne, w niewielkim stopniu wykraczające poza podręcznikowe – uwagi na temat określonych w art. 38 Statutu MTS podstaw wyrokowania tego najważniejszego sądu międzynarodowego. Autorzy w zasadzie tylko sygnalizują w pewne podstawowe zagadnienia, odnośnie do zaskreślonych w tytule podstaw wyrokowania MTS, natomiast trudno znaleźć w nim ich głębszą analizę (dla przykładu: sposób definiowania umowy międzynarodowej, elementy zwyczaju międzynarodowego, sposób rozumienia ogólnych zasad prawa). Widać, że problematyka prawa międzynarodowego o znaczeniu fundamentalnym, a do takiej należy przecież problematyka kompetencji i jurysdykcji MTS, nie jest szczególnie bliska zainteresowaniom naukowym habilitantki.

Drugi wykazany przez habilitantkę obszar jej badań naukowych obejmuje problematykę praw człowieka i ich ochrony (ochrona krajowa i międzynarodowa), ze szczególnym uwzględnieniem systemu Rady Europy. Przygotowała ona i opublikowała kilka tekstów dotyczących analizy sądowych i pozasądowych mechanizmów ochrony praw jednostki, wchodząc przy okazji na grunt prawa konstytucyjnego (dwa artykuły – znowu w czasopiśmie: *Prawo Europejskie w Praktyce*). W ramach tego obszaru badawczego znajdujemy również teksty na temat aksjologii Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz prawa do nietykalności mieszkania w świetle orzecznictwa ETPCz i normatywnej treści prawa do zdrowia w trzech regionalnych systemach ochrony praw człowieka. Interesujące są rozważania autorki na temat zależności pomiędzy stanem środowiska naturalnego a prawami człowieka, zaprezentowane w dwóch anglojęzycznych artykułach z 2020 i 2021 r., w których podkreśliła ona znaczenie orzecznictwa ETPCz w procesie wykładni postanowień Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w kontekście doktryny „żywego instrumentu”, dzięki której prawo do środowiska stało się elementem prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, jak również innych praw wyraźnie zapisanych w Konwencji. Interesujące są również rozważania habilitantki *de lege ferenda* odnośnie do prawa do klimatu w tym samym kontekście. W tym obszarze badawczym znajdujemy również prace

habilitantki poświęcone prawnym i instytucjonalnym rozwiązaniom w dziedzinie praw dziecka i ich ochrony – zarówno w wymiarze międzynarodowym, jak i krajowym.

Jako trzeci obszar swoich badań naukowych Pani dr A. Dąbrowska wykazała w autoreferacie problematykę prawa Rady Europy w ujęciu bardziej generalnym, W istocie rzeczy publikacje zasygnalizowane w ramach dwóch pierwszych obszarów badawczych habilitantki to również w dużej mierze prawo Rady Europy, ale autorka wyróżniła je w ramach oddzielnej sfery swoich naukowych zainteresowań. Miało to służyć dla udowodnienia tezy, że Rada Europy odgrywa szczególną rolę w procesie kreowania traktatowych i zalecanych standardów w dziedzinie praw człowieka i ich międzynarodowej ochrony, czy szerzej – w procesie kreowania nowej europejskiej przestrzeni prawnej. Teza ta może nie jest szczególnie ambitna, ale artykuły habilitantki z tej dziedziny jej zainteresowań naukowych zasługują na ocenę pozytywną, nawet jeżeli – co należy znowu podkreślić – nie zostały opublikowane w szczególnie renomowanych czasopismach, czy wydawnictwach naukowych. W tym kontekście na wyróżnienie zasługuje artykuł: *Influence of the Law of the Council of Europe on Substantive Administrative Law in Poland* (*Studia Iuridica Lublinensia* (2020, vol. 29, no. 1).

O szerszych zainteresowaniach badawczych habilitantki świadczą również jej teksty (często jest to współautorstwo) dotyczące samorządu terytorialnego w kontekście polskim i europejskim, problematyki administracji publicznej, problematyki roszczeń alimentacyjnych w stosunkach transgranicznych, czy problematyki sytuacji prawnej spółdzielni w Polsce, opublikowane w czasopismach i monografiach naukowych oraz w encyklopediach.

Oceniając dorobek naukowy habilitantki nie można pominąć faktu współredagowania przez nią monografii naukowej: *Aktualne problemy prawa medycznego*, (Radom 2018, ss. 216), w której znajdujemy tekst jej autorstwa poświęcony problematyce normatywnej treści prawa do zdrowia w europejskim, interamerykańskim i afrykańskim systemie ochrony praw człowieka. Zawsze jest tak, że redakcja, albo współredakcja recenzowanej monografii naukowej z tekstami uznanych autorów, stanowi dla młodego badacza szczególne wyzwanie, a jeżeli dzieło takie kończy się powodzeniem, jest to ważne wydarzenie w jego rozwoju naukowym. Tak też należy ocenić wymieniony dorobek redakcyjny habilitantki.

W opinii recenzenta dorobek naukowy Pani dr Anny Dąbrowskiej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, nawet jeżeli nie jest to dorobek obszerny ilościowo, a prace na ten dorobek się składające nie zostały opublikowane w renomowanych czasopismach naukowych oznacza, że habilitantka prowadziła na tym etapie rozwoju jej kariery naukowej istotną działalność naukową, wybierając dziedziny swoich badań, ukierunkowane zwłaszcza na

potrzeby praktyki międzynarodowej i osiągając w tych dziedzinach dorobek znaczący co oznacza, że ocena tego dorobku może być i jest pozytywna. Nawet jeżeli autorka nie rozwijała w swoich pracach ugruntowanych konstrukcji teoretycznych w tych dziedzinach, które stanowiły wyróżnione wyżej obszary jej badań, to z powodzeniem dokonywała solidnej, szczegółowej analizy regulacji normatywnych pod kątem rzeczywistych potrzeb praktyki. Należy też podkreślić, że habilitantka potrafi dobrze prezentować prawo w działaniu i dokonywać jego krytycznej oceny. Kompetencje habilitantki w zakresie analizy i interpretacji regulacji normatywnych w podejmowanych i realizowanych przez nią obszarach badawczych nie budzą istotnych wątpliwości, a świadczy o tym dobitnie szeroki i zwykle szczegółowy zakres takiej analizy i interpretacji, jaką znajdujemy w jej publikacjach.

Poza tymi publikacjami, na aktywność naukową habilitantki składają się liczne wystąpienia na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. W ocenianym okresie wygłosiła ona referaty na 18 konferencjach. Dodać do tego należy bierny udział w kolejnych 5 konferencjach oraz moderowanie dyskusji na jeszcze 2 innych. Habilitantka uczestniczyła ponadto w pracach komitetów naukowych 8 konferencji, w tym również organizowanych w zagranicznych ośrodkach naukowych (Lwów), jak również w komitetach organizacyjnych 3 innych konferencji. Te ostatnie konferencje te nie obejmowały jednak problematyki prawa międzynarodowego i międzynarodowego prawa praw człowieka. Wyrazem uznania dla kompetencji naukowych habilitantki jest fakt, że była ona i jest członkiem rad naukowych i redaktorem tematycznym czasopism oraz recenzentem wydawniczym prac naukowych (czasopisma spoza dziedziny prawa międzynarodowego i międzynarodowego prawa praw człowieka – członek Rady Naukowej Global Studies Review oraz redaktor tematyczny Rocznika Samorządowego). Habilitantka brała też udział w charakterze eksperta w realizacji 3 lokalnych programów europejskich z zakresu problematyki prawa rodzinnego, prawa socjalnego oraz prawa zamówień publicznych

Charakteryzując wskazany wyżej dorobek naukowy Pani dr A, Dąbrowskiej należy stwierdzić, że jest on zróżnicowany tematycznie, chociaż dotyczy w znacznej mierze szczegółowej problematyki międzynarodowego prawa praw człowieka. Prezentowane w publikacjach habilitantki rozważania dobrze świadczą o jej pasji badawczej i warsztacie naukowym. W latach 2011-2021, a więc w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych w zakresie prawa, habilitantka zgromadziła znaczący i wartościowy dorobek naukowy, na który składają się różnorodne formy pisarskie, w tym monografie, rozdziały w monografiach i artykuły w czasopismach naukowych, obejmujące zwłaszcza

problematykę międzynarodowego (regionalnego) prawa praw człowieka, opublikowane w języku polskim i angielskim.

Biorąc pod uwagę powyższe należy uznać, że Pani dr Anna Dąbrowska wykazuje się istotną aktywnością naukową w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy.

4. Konkluzja

Podsumowując ocenę osiągnięć naukowych Pani dr Anny Dąbrowskiej, przeprowadzoną w parciu o kryteria określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce należy stwierdzić, że wniosek habilitantki o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauki społeczne, w dyscyplinie nauki prawne zasługuje na uwzględnienie.

Przedstawiona do oceny monografia autorstwa dr Anny Dąbrowskiej pt. *Regionalne trybunały praw człowieka – analiza prawnoporównawcza* (Toruń 2021), jest dziełem stanowiącym znaczny wkład w rozwój dziedziny nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy, a habilitantka wykazuje się istotną aktywnością naukową w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy. To uzasadnia rekomendowanie komisji habilitacyjnej przedstawienie pozytywnej opinii w przedmiocie nadania Pani dr Annie Dąbrowskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauki społeczne, w dyscyplinie nauki prawne.

Prof. dr hab. Tadeusz Gadkowski